

Nr 16

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motioner om val av nämndemän.

Ärendet

I detta utlåtande behandlas följande motioner:

- 1) I: 129 av herr Ingvar Andersson samt II: 139 av herrar Clarkson, Werner och Björck i Nässjö (alla m);
- 2) I: 538 av herrar Axelson och Skagerlund samt II: 634 av herrar Eriksson i Arvika och Berndtsson (alla fp); samt
- 3) II: 637 av herrar Johansson i Simrishamn och Johnsson i Blentarp (båda s).

Hemställan avser

i motionerna 1):

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär utredning av möjligheterna att utse nämndemän utan medverkan av de politiska partiorganisationerna»;

i motionerna 2):

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om att 4 kap. 5 § tredje stycket rättegångsbalken måtte ändras så, att val av nämndemän skall ske proportionellt på samma sätt som stadgas i kommunallagens 22 § beträffande val av vissa kommunala nämnder»; och

i motionen 3):

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om en prövning av frågan om sådan ändring i gällande kommunallagar att garantier skapas för skilda samhällsgrupper att bli representerade vid val av nämndemän i tingslag».

Gällande bestämmelser och frågans behandling 1969

Enligt föreskrift i 4 kap. 5 § rättegångsbalken utses nämndeman genom val, som förrättas av kommunens fullmäktige. Hör till tingslag mer än en kommun, fördelar rätten antalet nämndemän mellan kommunerna i förhållande till deras folkmängd. Varje kommun skall dock utse minst en nämndeman. Valen sker — i avsaknad av föreskrift om annat — med enkel röstövertikt, d. v. s. enligt majoritetsvalmetod. Valperioden är sex år.

Under riksdagens höstsession 1969 behandlades två motionspar — I: 138 av herrar Axelson och Skagerlund samt II: 245 av herrar Eriksson i Arvika 1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1970. 5 saml. 2 avd. Nr 16—18*

och Berndtsson (alla fp) ävensom I: 418 av herrar Wååg och Svante Kristiansson samt II: 479 av herrar Johansson i Simrishamn och Johnsson i Blentarp (alla s) — om proportionella val av nämndemän. I sitt utlåtande (nr 34) redogjorde utskottet för förarbetena till gällande bestämmelser om nämndemansval och för tidigare ändringsförslag. Utskottet redogjorde även för gällande bestämmelser om användning av proportionell valmetod vid val av kommunala nämnder och för bestämmelsernas bakgrund. Därjämte återgav utskottet innehållet i ett av Svenska kommunförbundets styrelse avgivet avstyrkande yttrande (en reservant; fp) över motionerna. Utskottet finner sig böra hänvisa till denna redogörelse utan att upprepa den i detta sammanhang. För egen del anförde utskottet i utlåtandet enhälligt följande:

Syftet med förevarande motioner är att proportionell valmetod skall tillämpas vid de kommunala församlingarnas val av nämndemän till domstolarna. Frågan om lämplig valmetod vid nämndemansval prövades i samband med rättegångsbalkens tillkomst. Tanken på införande av proportionellt val avvisades då. Orsaken härtill synes främst ha varit att denna metod förhindrar en successiv förnyelse av nämnderna, eftersom den förutsätter att samtliga nämndemän väljs samtidigt genom en valförrättning. Den successiva förnyelsen ansågs värdefull, eftersom den förhindrar täta växlingar i nämndens sammansättning och medför större kontinuitet i dess arbete.

Den valmetod som nu tillämpas har enligt utskottets mening inte vållat väsentliga olägenheter. Som framhålles i ett par av motionerna fördelas nämndemannaplatserna, oaktat regler därom saknas, i allmänhet med ledning av partiernas styrkeförhållanden. Man bör också — som kommunförbundet anfört i ett yttrande över motionerna — beakta att en nämndemans politiska åsikt inte har så stor betydelse, eftersom det inte ingår i uppgiften att göra politiska bedömningar. Det synes viktigare att personer, som har de erforderliga kvalifikationerna för uppdraget, utses till nämndemän än att platserna fördelas rättvist mellan partierna. Möjligheterna att rekrytera lämpliga nämndemän torde vara större vid en successiv förnyelse än om alla nämndemän skall utses på en gång. Utskottet kan sålunda inte finna bärande skäl för en övergång till proportionella val av nämndemän — — —

I enlighet med utskottets hemställan avlog riksdagen motionerna.

Motionerna

I *motionerna 1*) uttalas att nämndemännen utses genom val som förrättas av kommunernas fullmäktige på förslag av de politiska partiorganisationerna. Motionärerna anser det vara i högsta grad principiellt betänkligt att partipolitik därigenom kan komma att påverka rättsskipningen. Detta utgör enligt motionärerna en latent fara. De anför, att en av hörnpelarna i demokratiens uppbyggnad är kravet på att de lagstiftande och dömande institutionerna skall verka oberoende av varandra. Enligt motionärerna bör det inte vara svårt att utse redbara, dugliga och för domarkallet intresserade lekmän inom ett bredare urvalsunderlag än de politiska partierna. De uttalar, att det alldeles övervägande flertalet invånare motsvarar de angivna

kraven. Vidare erinrar de om numera till buds stående förfinade metoder för slumpmässigt urval.

I *motionerna* 2) sägs, att det i flera fall förekommit att partier eller partikonstellationer utnyttjat det förhållandet att föreskrift saknas om proportionellt val av nämndemän och att detta lett till en ensidig nämnd-sammansättning. Motionärerna framhåller att pågående kommunsammanslagningar och ändringar i domkretsindelningen torde leda till att samtliga nämndemän från en kommun i allt större utsträckning väljes samtidigt.

I *motionen* 3) anförs att garantier synes böra skapas för en allsidig sammansättning av nämnden. Erfarenhet av och kännedom om olika miljöer i samhället bör finnas, säger motionärerna. De erinrar om att vid val av ledamöter i taxeringsnämnd enligt föreskrift i taxeringsförordningen skall om möjligt tillses att personer tillhörande olika inom distriktet förekommande grupper av skattskyldiga kommer att tillhöra nämnden och att inom nämnden finns kännedom om distriktets olika delar. Liknande principer bör enligt motionärerna tillämpas vid nämndemansval.

Utskottet

Under hänvisning till sitt ovan återgivna, av riksdagen godkända utlåtande 1969 i förevarande ämne hemställer utskottet,

att riksdagen avslår motionerna I: 129 och II: 139, I: 538 och II: 634 samt II: 637.

Stockholm den 24 februari 1970

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSOON

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Georg Pettersson (s), Sveningsson (m), Harald Pettersson (cp), Sörlin (s), Richardson (fp), Hernelius (m), Nyquist (s), Ivar Andersson (s), Norberg (s) och Hans Petersson (fp); samt

från a n d r a kammaren: herrar Larsson i Luttra (cp), Adamsson (s), Nilsson i Östersund (s), Henningsson (s), Nelander (fp), Björkman (m), fru Thunvall (s), herrar Johansson i Trollhättan (s), Boo (cp) och Strömberg (fp).